

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РИНКОВИХ УМОВАХ: МЕТОДИ, ЗАСОБИ ТА ЦІЛІ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 1(36), с. 85–88

Досліджуються специфіка функціонування сучасної держави у сфері сприяння розвитку підприємницької активності та підприємництва в умовах ринкової економіки, засоби державного впливу на підприємницьку діяльність з метою забезпечення вільної конкуренції, а також передбачені законом форми правового регулювання підприємницької діяльності.

Розвиток ринкових відносин та постання ринкової економіки як у сучасній науці державного управління, так і в економічній теорії, наразі тлумачаться не стільки як цілком автономний від держави процес, скільки як спільна активність, у якій держава та органи державної влади беруть на себе обов'язок сформувати необхідне законодавче поле для підприємницької активності, а також гарантувати ефективні умови для регулювання підприємництва. Звісно, що така зміна теоретико-методологічних підходів до тлумачення взаємодії держави і ринкової економіки, яка ґрунтується на відмові від ідей класичного і дещо абсолютизованого лібералізму, змушує науковців розробляти та обґрунтовувати нові моделі державного впливу на розвиток підприємницької активності, які б дали змогу органічно сполучити як активну роль держави (у тих сферах регулювання, де без неї не можна обійтись), так і механізми ринкової саморегуляції та формування дієвого і динамічного підприємницького середовища [1, 15]. У зв'язку з чим проблематика аналізу засобів державного впливу на розвиток підприємницької активності в ринкових умовах набуває неабиякої науково-теоретичної значущості.

Разом з тим, розкриваючи зміст досліджуваної проблематики, необхідно вказати на причини, що зумовлюють актуальність

подібної розвідки. У цьому контексті варто зупинитись на таких аспектах. По-перше, не можна не звернути увагу на той важливий факт, що особливістю розвитку вітчизняного національного господарського комплексу є те, що перебіг численних проблем регулювання господарських процесів усередині економіки України пов'язаний з відсутністю розмежувань явищ підприємницької активності [2, 24]. Справді, на сьогодні розвиток підприємництва в Україні перейшов на таку стадію, коли вдосконалення регуляторної політики держави визначає подальші його перспективи. А отже, істотно актуалізуються питання державного регулювання підприємництва та засобів впливу держави (систем державного управління в цілому) на підприємницьку діяльність та підприємницьку активність. По-друге, необхідно наголосити на тому, що в Україні ще не завершено формування комплексної системи засобів державного регулювання підприємництва. У зв'язку з чим можна засвідчити хаотичні, непослідовні та фрагментарні дії органів державної влади в частині розробки і запровадження сучасної державної політики в галузі підприємництва, яка б відповідала стандартам та умовам ринкової економіки [3, 18]. З огляду на це, наукове дослідження та обґрунтування заходів щодо оптимізації державного впливу на підприємницьку активність стає не тільки тео-

ретично, а й практично актуальним завданням для Української держави та національної економіки. По-третє, необхідно зазначити, що нині об'єктивна потреба регулювання підприємництва в Україні зумовлена насамперед цілями економічної політики, спрямованої на досягнення сталого розвитку держави та її регіонів, забезпечення постійного зростання показників, що характеризують рівень добробуту та якості життя населення країни. При цьому мається на увазі активне формування ринкових відносин, активізація підприємницької діяльності, забезпечення нормальних умов функціонування підприємництва, сприяння насиченню ринку товарами і послугами, забезпеченням стабільності економічного розвитку окремих територій тощо [4, 40–41]. Таким чином, можна стверджувати, що нині успішна реалізація цілей економічної політики нашої держави безпосередньо пов'язана з якістю, оптимальністю та ефективністю державного регулювання підприємницької діяльності. Усе це робить ці питання актуальними і важливими у власне науковому, а також державотворчому та правотворчому аспектах.

Отже, ставлячи на меті дослідження державного регулювання підприємницької діяльності в ринкових умовах, необхідно вирішити такі завдання: а) визначити загальне поняття державного регулювання підприємництва; б) окреслити систему засобів впливу держави на суспільно-економічні відносини в галузі підприємництва та підприємницької діяльності; в) охарактеризувати діяльність органів державної влади та їх функції щодо регулювання підприємницької діяльності в Україні.

На сьогодні у науці державного управління державне регулювання підприємництва прийнято тлумачити як систему правових, організаційних та регуляторно-контрольних заходів держави, спрямованих на створення сприятливого підприємницького середовища й управління державним сектором для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки. Це означає, що будь-яка сучасна стратегія регулювання господарства й підприємництва має оперувати відповідями на питання про те,

який буде характер розподілу праці, яке місце національного (і регіонального) господарства в цьому розподілі праці, які конкурентні переваги потрібних цьому розподілу праці ресурсів, яка позиція наявного потенціалу ресурсів і як вона може бути зрушена в необхідному напрямі, які очікувані параметри економіки України.

Успішний розвиток підприємництва можливий лише в умовах забезпечення здорової конкуренції, створення сприятливого клімату та раціональної підтримки з боку держави, ефективної дії ринкових механізмів. Основними складовими системи органів державної влади є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва та його регіональні відділення, органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, координаційні ради (комітети, комісії) з питань розвитку підприємництва при місцевих державних адміністраціях.

Потрібно особливо наголосити на тому, що державне регулювання процесу підприємництва є складовою економічної політики як центральних органів державного управління, так і регіональних та місцевих владних структур [5, 120]. Основна мета регуляторної політики — це забезпечення оптимального рівня втручання органів регіонального управління та місцевого самоврядування в діяльність суб'єктів підприємництва, вибір таких механізмів регулювання, які сприяли б як розвитку підприємницьких структур, так й економічному зростанню в державі. Основне завдання вдосконалення регуляторної політики — це усунення правових, адміністративних та економічних перешкод у розвитку підприємництва. Загалом основними методами державного регулювання можна визнати: а) правові — закони та підзаконні акти, що регулюють правила поведінки суб'єктів господарювання; б) адміністративні — вказівки, розпорядження виконавчих органів та посадових осіб, які дозволяють, забороняють, обмежують чи нормують окремі види господарської діяльності; в) економічні — макроекономічне планування, держав-

ний бюджет, податки, гроші, ціни, заробітна плата. Методи державного регулювання ґрунтуються на використанні ряду засобів та інструментів (важелів або регуляторів) державного регулювання. Різниця між ними полягає у тому, що засіб є конкретним способом дії, який є неодмінною умовою для реалізації мети щодо регулювання розвитку підприємництва, а інструмент є комплексним знаряддям для досягнення поставленої мети, який може впливати на підприємництво лише опосередковано і має першочергове значення, насамперед для органів державного управління. Так, правові методи включають насамперед законодавчо-правові засоби (законодавчі акти та підзаконні нормативно-правові акти, до яких належать також укази та постанови). Квоти, ліцензії, стандарти, норми, податки, кредит, ціни — це радше економічні засоби регулювання. До адміністративних засобів слід зарахувати різні стандарти, дозволи, нормативи тощо. До інструментів державного регулювання можна зарахувати державні та регіональні програми, трудові баланси, прогнозні показники, бюджетні запити.

Аналіз наукової літератури доводить, що методи державного управління реалізуються через засоби та інструменти державного регулювання, тобто через способи державно-управлінського впливу. У переважній більшості наукових досліджень визначаються класично прямі методи державного регулювання (законодавче регулювання, стимулювання створення нових підприємств тощо) та непрямі (державна фінансова політика, монетарна, фіскальна) [6, 134–136].

Таким чином, узагальнюючи, можемо зробити такі висновки. По-перше, боротьба політичних сил за владу в Україні під гаслом “знищення адміністративно-командної (тоталітарної, диктаторської) системи” призвела до того, що в саме поняття “державного”, як правило, вкладається негативний зміст і громадськість нині схильна все державне вважати нераціональним і неприйнятним. Це істотно деформує саму ідею державного регулювання підприємництва, а також її адекватне сприйняття громадянами. Тому одним з важливих завдань удосконалення засобів

державного регулювання підприємницької діяльності є активна робота з громадянами і суспільством з метою пояснення об’єктивної потреби такого регулювання та його суспільної користі. По-друге, Україна як самостійна, незалежна держава на сьогодні юридично гарантує всім підприємцям рівні права і створює однакові можливості для функціонування, доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів за умови виконання робіт і поставок для державних потреб. Однак далеко не завжди ці юридичні гарантії є реально забезпеченими [7, 21]. З цього погляду, слід визнати, що розробка або вдосконалення засобів державного регулювання підприємницької діяльності мають бути тісно сполучені з формування надійної системи реальної правової підтримки всіх незаборонених законом форм підприємницької активності. По-третє, серед методів державного регулювання підприємництва немає непридатних або неефективних, оскільки реально проблема полягає лише у визначенні для кожної економічної зони та ситуації тієї ніші, де їх застосування доцільне. Тому наразі саме обрання правильних методів та засобів державного регулювання підприємницької діяльності є запорукою еволюційного та стабільного розвитку як самого підприємництва, так і ринкової економіки України в цілому.

Література

1. Варналій З. С. Вступ до підприємництва: Навч.-метод. посіб. — К.: Ін-т приватного права та підприємництва АПРН України: Міжнар. ін-т ринкових відносин і підприємництва, 1999.
2. Заблоцький Б. Ф. Національна економіка: Підруч. — Л.: “Новий світ–2000”, 2009.
3. Ковальчук Т. Т. Актуалітети політики розвитку / Т. Т. Ковальчук, В. К. Черняк, В. Я. Шевчук. — К.: Знання, 2009.
4. Економічні системи: Монографія. / За ред. Г. Башнянина. — Л.: Вид-во Львів. комерц. акад., 2006. — Т. 1.
5. Мильнер Б. З. Государственная поддержка предпринимательства; концепция, формы, методы / Б. З. Мильнер, А. И. Архипов // Общество и экономика. — 1996. — № 17. — С. 118–174.

6. Економічний аналіз: Навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.; За ред. М. Г. Чумаченко. — К.: КНЕУ, 2003.

7. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): Монографія. — К.: Світ знань. — 2002.

Розробка або вдосконалення засобів державного регулювання підприємницької діяльності мають бути тісно сполучені з формуванням надійної системи реальної правової підтримки всіх незаборонених законом форм підприємницької активності.

Разработка или усовершенствование средств государственного регулирования предпринимательской деятельности должны тесно соединяться с формированием надежной системы реальной правовой поддержки всех не запрещенных законом форм предпринимательской активности.

Developing or improvement of state regulation of business is closely connected with the formation of a reliable system of effective legal support all prohibited by law forms of entrepreneurial activity.

Надійшла 29 грудня 2012 р.